

◆ תולדות אמירת "כל נדרי"
◆ "כל נדרי" נתקן על ידי אנשי כנסת הגדולה או בתקופת הגאונים?
◆ עלילות שונאי ישראל

השבוע בגליון

◆ כיצד מועילה הודעה שנדרים לא יחולו?
◆ עיקר ביטול הנדר - חרטת הנודר
◆ תקפה של שבועת ישראל בערבות מואב
◆ חוזה "בלי אסמכתא" - מה פשר הדבר?

דבר העורך

מיתת נשיקה

סיפור מרגש ביותר באמתחתנו, אך בפתח הטור נביא את מכתבו הנרגש של יהודי יקר אשר נמנה על לומדי הדף היומי הרבים החותמים את לימוד הדף היומי בלימוד שתי הלכות ליום ב"מאורות ההלכה".

כבוד הרבנים הנכבדים שליט"א.
כשלמדנו את המילים הבאות ב"מאורות ההלכה" נפעמה נפשי ונתרגשה עד מאד, כי עם כל מילה שקרא הרב מגיד השיעור שליט"א, הדהדו באזני דברי אבי מורי ז"ל, אשר לפני עשרות בשנים אילפני גם הוא בדברים אלה בשעה שלימדני הלכות תפילין לקראת בר המצווה.
(בכתב ידו המסוגנן הוא טרח להעתיק את דברי החינוך אשר נלמדו במסגרת לימוד ההלכה).
"משרשי המצווה, לפי שהאדם בהיותו בעל חומר ימשך בהכרח אחר התאוות, כי כן טבע החומר לבקש כל הנאות אליו... אם לא שהנפש שחננו האל תמנענו לפי כחה מן החטא. ומאשר תשכון בגבולו שהיא הארץ ורחוקה מאד מגבולה שהיא השמים, לא תוכל לו ויגבר כחו עליה תמיד, לכן היא צריכה... להרבה שומרים לשמרה משכנה הרע פן יקום עליה ויהרגנה... ורצה המקום לזכותנו אנחנו עם הקודש, וציוונו להעמיד שומרים גיבורים סביב לה, והם שנצטוונו לכל נפסיק דברי תורה מפניו יומם ולילה, ושניתן ארבע ציציות בארבע כנפות כסותנו, ומזוזה בפתחנו, והתפילין בידנו ובראשינו, והכל למען נחדל מעושיק ידנו ולא נתור אחר עינינו ואחרי יצר מחשבות ליבנו".

הוא מוסיף לצטט ממכתבו חלקים נוספים שרגשוהו עד מאד, והם אכן מומלצים ביותר לחיזוק קיום מצוות תפילין באהבה ובכוונה כיאה וכיאות.

★ ★ ★

עם מכתבו הגיע מכתב נוסף קצר, ומיד לאחר הצגתו נתמקד ב"מיתת הנשיקה".
לכבוד מערכת מאורות הדף היומי:

דף כג/ב יעמוד בראש השנה ויאמר **תולדות אמירת "כל נדרי"**

בערב יום הכיפורים עומדים הכל בבית הכנסת ופותחים את היום הקדוש באמירת "כל נדרי", בה, לפי גירסה אחת, אנו מתחרטים על הנדרים ועל השבועות שנדרנו ושנשבוענו במהלך השנה החולפת ומבטלים אותם, ולפי גירסה אחרת אנו מודיעים כי הנדרים והשבועות שנידור ושנשבוע במהלך השנה הבאה - "בטלין ומבטלין, לא שרירין ולא קיימין".

"הרוצה שלא יתקיימו נדריו": אפשרות מסירת מודעה כי נדרים ושבועות עתידיים לא יחולו, מבוארת בגמרתנו: "הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר: כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל... ובלבד שלא יהא זכור בשעת הנדר". כלומר, אם בשעת הנדר הוא זוכר שמסר מודעה זו ובכל זאת נדר - הנדר חל. מסירת המודעה מועילה, איפוא, לנדרים שנדר בשעה שלא זכר כי מסר מודעה.

הגמרא נוקטת בלשון "הרוצה... יאמר", ואילו בימינו אמירת "כל נדרי" מושרשת ומוטבעת במחזור התפילה, עד שהפכה לסמל של יום הכיפורים. מתי החל הדבר?

שליטת אמירת "כל נדרי": עיון בתשובות הגאונים מורה כי כבר בזמנם נהגו לומר "כל נדרי" במקומות מסויימים. כך אנו למדים מן הגאונים ששללו בחריפות מנהג זה, כרב עמרם גאון ("המנהגי" סימן ג"ד) אשר התבטא בחריפות: "שדרו ממתיתבא הקדושה שמנהג שטות הוא לומר כל נדרי". ההתנגדות הגורפת נבעה מן העובדה שבנוסח של אותם הימים רק ביטלו את נדרי השנה החולפת, והם סברו כי אין לכך שחר ואדרבה, בעקבות כך המון העם מזלזל בנדרים ובשבועות, כאילו ניתן לבטלם בהבל פה. התנגדות זו היתה חלק מן המערכה שהובילו גדולי הדור באותה תקופה שלא לעסוק כלל בדיני נדרים ושבועות, ואף לא ללמוד מסכת נדרים [ראה בהרחבה במאמרנו לפתיחת מסכת נדרים, גליון 448]. ואכן ב"הלכות פסוקות מן הגאונים" (סימן כ"ב) נכרכה אי אמירת כל נדרי באי לימוד מסכת נדרים, הכותב מציין כי אינם לומדים מסכת נדרים בישיבות זה יותר ממאה שנים "ולא ידעינן לאסור ולהתיר נדר ושבועה, ולא נוהגין להתיר לא בראש השנה ולא ביום הכיפורים, אלא שמענו שבשאר ארצות אומרים כל נדרי, אבל אנו לא ראינו ולא שמענו מרבותינו" (דבריו מובאים גם ברא"ש ביומא פרק ח' סימן כ"ח ובטור או"ח סימן תר"ט). גם רב סעדיה גאון לא כלל את "כל נדרי" בסידורו, אך הוא מעיד כי "תקון רבנן לומר כל נדרי".

לימים תיקן רבינו תם (תוספות ד"ה "רבא אמר") את נוסח אמירת "כל נדרי" שלא יבוטלו בו נדרי ושבועות השנה החולפת אלא ימסרו בו מודעה כי נדרי ושבועות השנה הבאה בטלים ומבטלים. בשנים שלאחר מכן המנהג לא התפשט אלא בארצות אשכנז, אך לקהילות ספרד הוא חדר רק בסוף ימי הראשונים. החל מדור גרוש ספרד המנהג קנה שביטה בכל מקהלות האשכנזים והספרדים (ראה "קובץ בית אהרן וישראל" צ"ז עמוד צ"ט).

ואחר הכל עוד לא התברר לנו מי תיקן את המנהג.

עילוי נשמת

הר"ד **אהרון שורץ** ז"ל
בן ר' יצחק ז"ל
נלב"ע ח' שבט תשס"ב
תנצב"ה
הונצח ע"י ידידנו הר"ר **אורי שורץ** ומשפ' שיחיו - ת"א

עילוי נשמת

הר"ד **צבי זליכוב** ז"ל
ב"ר חיים הכהן ז"ל
נלב"ע ז' שבט תשכ"ה
תנצב"ה
הונצח ע"י ידידנו הר"ר **חיים זליכוב** ומשפ' והר"ר **אריאל זליכוב** ומשפ' שיחיו - ת"א

עילוי נשמת

הר"ד **אברהם אריה לייב הפטקה** ז"ל
ב"ר שלמה ז"ל
נלב"ע ו' שבט תשנ"ט
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

"כל נדרי" נתקן על ידי אנשי כנסת הגדולה: ובכן, "שיטה מקובצת" מביא בשם הרי"ף כי "כל נדרי" נתקן על ידי אנשי כנסת הגדולה! הלא הם מאה ועשרים גדולי ישראל שחיו בגלות בבל ובתחילת תקופת בית המקדש השני, ביניהם עזרא הסופר ומרדכי הצדיק אשר קבעו את נוסח התפילה, הברכות, ועוד. יש המבקשים להוכיח כי אמירת "כל נדרי" קדמה לתקופת הגאונים שהיא היא מוזכרת כבר בתקופת התנאים שאחריהם - בספר הזוהר, ולא פעם אחת, אלא שלש פעמים (ברעיא מהימנא משפטים, פנחס ובתיקונים).

הוכחה נוספת לקדמותו של המנהג התגלתה בכתב יד מפיט של רבי אליעזר הקליר, שעל אודות זהותו ותקופתו נחלקו הדעות - אם תנא היה או גאון קדמון - ובפיט שכתב: "קדישתא לצומא רבא" [קדושה ליום הצום הגדול] נכתב: "ניתן היתר נדריים ושבועות ערב יום כיפור לכפר".

"כל נדרי" נתקן בתקופת הגאונים: ברם, היעב"ץ ("מטפחת ספרד" על זוהר פנחס רנה/א) טוען כי אין כל ספק שאמירת "כל נדרי" נתקנה בתקופה מאוחרת בהרבה. הא ראייה שרב האי גאון, "אחרון הגאונים בזמן, והראשון במעלה", מחה שלא לומר "כל נדרי". אילו תקנה זו היתה קדומה אך הגאונים מצאו שהמון העם יכולים להכשל על ידה, הם לא היו מורים באופן גורף שלא לאמרה אלא היו מתקנים את נוסחה. אכן, רבי שמואל משער אריה, מחשובי רבני מנטובה ותלמיד מקובלי איטליה, כותב ("יוסף בחירי" עמוד תפ"ב) כי דברי הזוהר הללו אינם מופיעים בכל המהדורות ואינם מוסמכים ולפיכך הוא מסיק ש"כל נדרי" תוקן על ידי אחד הגאונים [ואף שהוזכר הדבר בפיט "הקליר", הדעה היותר רווחת היא שזמנו היא יותר ממאה שנה לאחר חתימת התלמוד. ראה ספר "עידן התלמוד" ועוד].

מעניין לציין, כי רב האי גאון, שהתנגד גם הוא לנוסח אמירת כל נדרי המבטל נדריים ושבועות מן השנה החולפת, תיקן נוסח אחר ברוח הנוסח המקורי, שעיקרו **בקשת סליחה ומחילה** מהקב"ה על שבועות ונדריים שנערכו במהלך השנה החולפת, ולנוסח זה הסכימו הגאונים ("שבלי הלפט" סימן שי"ז בשם תשובות הגאונים): "ניבעי רחמי מן קדם מרי שמיא דלישרי לן, דלישבוק לן, נדרנא לא נדר למיחיר עלייהו, איסרנא לא אסרי למיחטא בהון, ושבועתא לא שבועי למילקי בדילהון".

למעשה ברוב הקהילות האשכנזיות נהגו כרבינו תם, למסור מודעה מכאן ולעתיד, וברוב ארצות ספרד נהגו כנוסח הנהוג מקדמת דנא - לבטל נדריים ושבועות מן השנה החולפת. במחזורים בני ימינו בדרך כלל שולבו שתי הנוסחאות, "מיום שעבר עד יום כיפורים זה, ומיום כיפורים זה עד יום כיפורים הבא עלינו" (ראה "חיי אדם" כלל קמ"ד סעיף כ, ושו"ת הרדב"ז חלק ד' סימן ל"ד ופוסקים נוספים שנקטו כן).

עלילות שונאי ישראל: במחזורים רבים מופיעה הבהרה כי "כל נדרי" אינו מתייחס ל"שבועות שנשבענו לממשלה ובמקומות המשפט". הבהרה זו נכפתה בשנת תרי"ב על ידי השלטון הרוסי, לאחר ששונאי ישראל העלילו כי באמצעות "כל נדרי" היהודים יתחמקו מכל התחייבויותיהם. שנים רבות לפני כן כבר טען כך המשומד שהתווכח עם רבינו יחיאל מפאריס בוויכוח הנודע, ורבינו יחיאל השיב לו כי רק נדריים ושבועות שאדם עורך כלפי עצמו כלולים ב"כל נדרי", ולא נדריים ושבועות שאדם מתחייב בהם לאחרים [עוד על "כל נדרי" ראה ב"מאורות הדף היומי" כרך ג', נדריים דף כג/ב; דף עה/ב].

דף כג/ב יעמוד בראש השנה ויאמר

כיצד מועילה הודעה שנדרים לא יחולו?

במאמר הקודם התוודענו לדברי גמרתנו: "הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר: כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל, ובלבד שיהא זכור בעת הנדר". באמירה זו אדם מבטל כל נדר ושבועה שיתחייב בהם במהלך השנה הקרובה, ובתנאי שבשעת הנדר או השבועה לא יזכור כי כך הודיע. אם זכר ובכל זאת נדר או נשבע, הרי הוא מבטל בכך את הודעתו הקודמת.

מה פשר הודעה זו? לכאורה, טעמו של ביטול זה אינו מובן כלל! אמנם מצאנו "מסירת מודעה" במתנה ובגט ועוד, שאדם מוסר הודעה כי מתנה שיתן לחבירו או גט שיתן לאשתו לא יחולו, אך זאת בתנאי שבשעת הענקת המתנה או מסירת הגט **הוא זכר את הודעתו**, וכל נתינתם היתה על דעת כך שלא יחולו. ואילו בנדריים אנו מתוודעים לתהליך הפוך: מסירת ההודעה שהנדריים לא יחולו מועילה אם בשעה שנדר **לא זכר** שהודיע כי לא ינדור.

מהו, איפוא, ייחודם של דיני נדריים ושבועות?

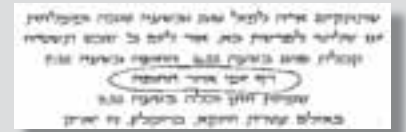
תמיהה זו מתחדדת לאור ההסבר המשתמע מדברי הראשונים והפוסקים, כי הודעה וגילוי דעת זה מועילים מדין "טעות". כלומר, באמצעותם מתברר כי נדרו ושבועתו היו בטעות, כי אם בשעת הנדר או בשעת השבועה היה זוכר את הודעתו - לא היה נודר. מעתה, אדרבה, הבה נחיל אפשרות זו גם על מקח וממכר וכל חלויות למיניהם מתוך טענה כי מקח טעות הוא, או קידושי טעות וכדומה, כי אילו היה זוכר את הודעתו בעת שעשאה - לא היה עושה!

"מודעה" - התרת נדריים: ובכן, האחרונים מוכיחים כי תקפם של המודעה וגילוי הדעת הוא משום שהם נחשבים להתרת נדריים! שהנה, בדיני נדריים ושבועה חידשה התורה דין מיוחד -

הנני לצרף בזה הזמנה שקיבלתי היום ממכר בניו-יורק.

למיטב ידיעתי אתם הכתובת להזמנה זו...

ברכת חזקו ואמצו
מ. ג. ש.

★ ★ ★

במסיבת סיום מסכת כתובות שנערכה ברמת הגולן על ידי "מאורות הדף היומי" למאות לומדי הדף היומי באזור, נשא דברים רבה הראשי של קצרין, הרב יוסף שמעון לוי שליט"א. תוכן נאומו התמקד בקשר של תורה ובדבריו סיפר את המעשה הבא:

אבי ז"ל, רבי מכלוף הלוי, היה יהודי ירא שמים מרבים והוגה בתורה בקביעות. במשך שנים רבות הוא למד בחברותא עם יהודי בשם ר' אברהם מרציאנו ז"ל, בחלקים שונים בתורה. **השניים** היו קשורים זה בזה בקשר עבות כל יתק, קשר שרק לימוד התורה הקדושה בצוותא יכול ליצור, וכאשר נפטר אבי ז"ל, ר' אברהם לא משב מאבי מעת הפטירה כל הלילה, עד שנקבר בקברו. במלאת שנה לפטירת אבי ביקש ר' אברהם לעלות ל"מפטיר" במקום אחד מאיתנו, בני הנפטר. הסכמנו בחפץ לב. ר' אברהם עלה למפטיר, קרא בתורה, בירך ברכת התורה, רכן ונשף לספר התורה ונותר רכון עליו כששפתיו רופפות על ספר התורה. הנוכחים הבחינו כי ר' אברהם אינו נע ואינו זע, ומיד הושיבוהו על הכסא שעל הבימה אך הוא כבר היה ללא רוח חיים. מת מיתת נשיקה בקשר של תורה!

אין קשר אמיץ יותר מקשר התורה. "ונפשו קשורה בנפשו" אומר הכתוב. "קשורה" בגימטריה 611. "תורה" בגימטריה 611. זהו קשר כל יתק, כשיעקב אבינו ע"ה ראה את העגלות ששלח יוסף, "ותחי רוח יעקב אביהם", קשר של תורה הוא מעל הזמן ומעל המקום. יהודי הזוכה להתחבר לדף היומי מתחבר לחבורה של יהודים, הוא מתקשר לתורה בקשר שהוא מעל הזמן ומעל המקום. כל לומד דף היומי מקושר עם כל אחיו לומדי הדף היומי, להיכן שהוא מגיע הוא נכנס לבית המדרש ולומד את אותה סוגייה עם אחיו שבכל העולם. זהו קשר שלא יסולא בפז.

המעוניין לזכות את הרבים

בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת

שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,

מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,

ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.

כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93

mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף כב/ב כעס בחיך כסילים נוח

סחורה זמינה...

ביאר המגיד מדובנא: בנוהג שבעולם סחורה שרבים קונים מונחת סמוך למוכר, ושאינה נדרשת אלא לעיתים רחוקות - במדף רחוק וגבוה.

אף החכם זקוק לכעס, אולם הוא מונח אצלו במקום מרוחק, אצל הכסילים - הכעס נח בחיכם, שכן הם זקוקים לו תדיר... ("אהל יעקב").

דף כב/ב פותחין בחרטא ונזקקין לאלקי ישראל

דף התשובה

ביאר "שארית הפליטה" דרך רמז: התשובה על חטאים מצידנו היא חרטא. זוהי הפתיחה בלבד - "פותחין בחרטא". כדי שהתשובה תהא שלימה יש להזדקק לאלוקי ישראל ולחלות פניו על כך... (ליקוטי בתר לקוטי).

"התרה"; חכם יכול להתיר נדר ושבועה על ידי "פתח" וחרטה.

יסוד דין זה הוא שבמקום שיש "פתח" או "חרטה דמעיקרא" נחשב הנדר כמעין טעות ולפיכך החכם יכול לבטלו. זאת - לאחר הנדר, אך לפני הנדר יכול אדם לעשות לעצמו התרת נדרים אם יש בנדר מקצת טעות, כלומר, אם בשעת הנדר היה זוכר כי מסר מודעה שאינו רוצה שנדריו יחולו, הן לא היה נודר, משכך, הנדר נידור בטעות ולכן אפשר להתירו מלכתחילה (חידושי הגר"ש שקופ סימן י"ז).

עיקר ביטול הנדר - חרטת הנודר: הגאון רבי שלמה זלמן אויירבעאך זצ"ל ("הליכות שלמה", י"ב מ"ט שפ"ד) הוסיף וביאר, כי למעשה עיקר ביטול נדר נעשה באמצעות חרטת הנודר, אך גזירת הכתוב היא שחרטה זו לא תעשה בדרך זלזול ולכן קבעה התורה כי רק חכם יתיר את הנדר. כך משמע גם מלשון הזהב של הרמב"ם (הלכות שבועות פרק ו' הלכה ב'): "שזה הכתוב לא יחל דברו - שלא יחלל הוא בעצמו דרך קלות ראש בשאט נפש, כענין שנאמר 'וחללת את שם אלוקיך', אבל אם ניחם וחזר בו, חכם מתיר לו". לפיכך אם בשעה שנדר כבר קיימת החלטה קודמת של הנודר שאין כוונתו לנדרו, הדבר מועיל להתרת הנדר.

הסבר זה מוכח גם מדברי הגמרא (לקמן עה"ב) האומרת, כי אם אדם יכול למסור מודעה לביטול נדריו העתידיים, על אחת כמה וכמה שיכול הוא להפך את נדריו לפני שתדירם ולמסור מודעה כי הנדרים שהיא תידור בעתיד - בטלים. מה ענין זה לזה? על כרחך שמסירת המודעה היא כהתרת נדרים וכפי שיכול להתיר את נדריו מבעוד מועד כך יכול להתיר את נדריו מבעוד מועד.

רבני בית מדרשנו מציינים כי לאור דברי הרמב"ם הנזכרים לעיל, שעיקר התרת נדרים הוא שלא יחללם דרך קלות ראש, מובן היטב מדוע תקנו לומר "כל נדרי" דווקא בפתחת היום הקדוש, כי התרת נדרים יש לעשות בכובד ראש ומתוך חרטה כנה, ואין רגע מתאים יותר ל"כל נדרי".

דף כה/א שלא על דעתכם אני משיב אתכם אלא על דעתי ועל דעת המקום

תקפה של שבועת ישראל בערבות מואב

בגמרתנו אנו למדים על השבועה שמשה רבינו ע"ה השביע את בני ישראל בערבות מואב, לפני כניסתם לארץ ישראל. בשבועה זו השביעם ואת הדורות הבאים אחריהם, לקיים את התורה ואת המצוות לדורות עולם. מעמד זה הוא בית היוצר למשפט הנשנה וחוזר בפי חז"ל: "מושבע ועומד מהר סיני" - כל יהודי מושבע לקיים את התורה ואת המצוות שקיבלנו בהר סיני.

לדעת הש"ך (יר"ד סימן קי"ט סעיף ח' ס"ק כ"א) והט"ז (שם ס"ק י') לשבועה זו השלכה הלכתית נכבדה. הלכה ידועה היא, כפי שפוסק ה"שולחן ערוך": "החשוד על הדבר אינו נאמן עליו אפילו בשבועה". כלומר, אדם החשוד לעבור על איסור, אינו נאמן לכל עדות לגבי איסור זה, ואפילו נשבע עליו [כגון: אדם החשוד לאכול נבלות, אינו נאמן להעיד שבשר זה כשר, מפני ש"כל החשוד על הדבר אינו כשר להעיד עליו", ואף אם ישבע שהבשר כשר - אינו נאמן]. טעם הדבר, לפי שהוא כבר מושבע ועומד מהר סיני שלא לעבור על איסורי התורה, ואם בשבועה זו זלזל ועבר על האיסור, אין כל סיבה שנאמינו עתה כאשר הוא נשבע.

ה"חזון איש" זצ"ל (ליקוטים לחו"מ סימן ו' אות ב') מציב טענה כבירה כנגד סברתם. לכאורה, אם זו הסיבה לכך שאינו נאמן לגבי איסור זה אפילו כשהוא נשבע, היה צריך להיות שכל יהודי שעבר על איסור, יהא אשר יהא, שוב אינו נאמן לעדות, ואילו ה"שולחן ערוך" (חו"מ סימן צ"ב) פוסק כי רק העובר על עבירה שיש בה מלקות נפסל לשבועה. ואילו לפי דבריהם, כל יהודי העובר על איסור - עובר על שבועה, וזה איסור שיש בו מלקות! זאת ועוד, לפי שיטתם, מדוע העובר על כל איסור אינו לוקה על עצם העובדה שהפר את שבועתו?!

לפיכך הוא מסיק כי לשון חז"ל "מושבע ועומד מהר סיני" אינה מכוונת לשבועה ממש, אלא שהכל "מוזהרים ועומדים מהר סיני", אך לא בשבועה ממש.

מעתה, מדוע פסק ה"שולחן ערוך" כי החשוד לעבור על איסור מסויים אינו נאמן בנושא זה אפילו בשבועה? ובכן, הוא מסביר את הדברים באופן הבא: תורתנו הקדושה קבעה כי יש להאמין לעד המוסר עדות, זאת בתנאי שהוא נאמן על עדותו. כאשר העד נשבע שעדותו נאמנה, אין זו תוספת נאמנות אלא 'הוכחה', כלומר: מאחר שאדם אינו נשבע לשקר, הרי לנו הוכחה שהוא דובר אמת. ברם, אם העומד לפנינו חשוד לעבור על איסור זה ולפיכך אינו נאמן על עדותו, מה תועיל לנו שבועתו? הרי התורה קבעה כי כדי לקבוע את המציאות יש לעשות זאת על ידי שמאמינים לעד! ישבע עד זה מאה פעמים ואחת, יוכיח שהוא צודק, אך להאמין לו אי אפשר...

דף כז/ב ואסמכתא לא קניא

חוזת "בלי אסמכתא" - מה פשר הדבר?

המעין בשטרות שונים, חוזים וכדומה, הנערכים בין שני צדדים, ימצא ברבים מהם את המשפט: "דלא כאסמכתא, ודלא כטופסי דשטרי". רבים חותמים על שטר זה בלא-דעת מה טומנים הדברים

דף כה/א דינא דמלכותא דינא... במוכס שאין לו קצבה

השופט לוט

בפטרבורג היה צנזור, יהודי מומר בשם זוסמן, שהלשין על אלה שהתגוררו בעיר תמורת שוחד. פעם פגש בו רבי יצחק אלחנן ספקטור והוכיחו על כך. כעס הלה: רבי! הלא דינא דמלכותא דינא!
השיב לו רבי יצחק אלחנן: הנה בתורה נאמר על אודות לוט, בבוא המלאכים להפוך את העיר "ולוט יושב בשער סדום", וכתב רש"י: "אותו היום מינוהו שופט עליהם". מה נפקא מינא בכך שבאותו היום מינוהו שופט? ברם, בעיר כמו סדום, קשה לאזרח להתגונן ולהתנהל בלא שוחד ומתת ממון במקומות המתאימים. כאשר עלה לוט לכסא השופט, בוטל ענין השוחד, שכן למד מאברהם לנהוג בישירות. מאותו רגע אי אפשר היה להתקיים בעיר שכזו. מיד אירעה הפיכה...

דף כה/א הנודר כאילו בנה במה
קיום דברי התורה

רבי נתן אומר כי "הנודר - כאילו בנה במה".
עד הקמת בית המקדש היו תקופות שכל אחד היה רשאי להקריב קרבנות על מזבח שבנה בחצרו או בכל מקום. לאחר מכן נאסר הדבר לחלוטין, ומקום הקרבת הקרבנות הוא בבית המקדש בלבד.
את הדמיון בין הנודר לבין הבונה במה מסביר הר"ן, כי שניהם רוצים להוסיף קדושה, זה באמצעות כך שאוסר על עצמו דבר מותר וזה על ידי הקרבת קרבן, אך שניהם חוטאים לאמת. כי רצון התורה שנקיים את שכתוב בה ורק את שכתוב בה.

דף כב/ב רשע כגובה אפו בל ידרוש

האף והכעס

מדוע הפסוק מכנה "גובה אפו" את מידת הכעס?
תשובה לדבר ניתן למצוא בדברי רש"י (שמות ט/ח) המסביר כי כעס מכונה "חרון", לפי שבשעה שאדם כועס נפלטת רוח מנחיריו ונשימתו מתקצרת.

דף כה/א שקולה מצות ציצית כנגד כל מצות שבתורה

"נושא חותם אדוניו"

גדולי המפרשים ("חינוך" מצווה שפ"ו, ספורנו ו"אור החיים" במדבר טו/לט) מסבירים כי הציצית היא תזכורת לאדם שעליו למלא את יעודו בעולם הזה: "ואין דבר בעולם יותר טוב לזיכרון כמו נושא חותם אדוניו קבוע בכסותו אשר יכסה בה תמיד, ועיניו ולבו עליו כל היום. וזהו שנאמר בו בכתבו 'וזכרתם את כל מצוות ה'".

כשיביט אדם בציציותיו יזכור שאינו בן חורין לעשות כחפצו במאכלו, במלבושו, בדיבורו ובכל מעשיו, אלא יזכר שקיבלו ישראל על עצמם באלה ובשבועה לקיים את כל המצוות.

לעילוי נשמת מגיד השיעור בדף היומי

הרב **יצחק אליקום** זצ"ל
ב"ר מרדכי לרנר זצ"ל
רב ביהל"נ דרכי נועם - פתח תקוה
במלאות שלושים לפטירתו
נלב"ע ט"ז טבת תשס"ח
תנצב"ה

לעילוי נשמת

הר"ר **שמואל שטיינמן** ז"ל
ב"ר מאיר יוסף ז"ל
ליום השלושים לפטירתו נלב"ע ה' טבת תשס"ח
תנצב"ה
הנוצח ע"י בני המשפחה שיחי

בחובם. במאמר זה נתמקד ב"אסמכתא", ואי"ה בהגיענו למסכת בבא בתרא נתמקד בחלקו השני - "ודלא כטופסי דשטרי".

"אסמכתא" מלשון הסתמכות.

סומך בדעתו שלא יגיע למימוש התחייבותו: בסוגייתנו מבואר כי כל התחייבות שאדם התחייב, אך אנו אומדים בדעתו כי לא גמר בדעתו להתחייב באמת ובתמים - אינה חלה. הדוגמה הרווחת היא הסכם הפרת חוזה - התחייבות כספית של שני צדדים לעיסקה, שאם אחד הצדדים יבטלה הוא ישלם סכום מסויים לצד השני. בשעה שהשניים חותמים הם בטוחים כי לא יבואו לבטלה, שאם לא כן לא היו מבצעים את העיסקה. לפיכך קובעת הגמרא כי התחייבות זו אינה חלה, כי אין בה גמירות דעת מספקת כדי לחייב את החותם. "אסמכתא" - החותם סומך על כך שלעולם לא יבטל את העיסקה.

התחייבות "מעכשיו" - מועילה: עם זאת, לומדי גמרתנו מתוודעים לשני אופנים שבהם יש תוקף להתחייבות הנראית כ"אסמכתא", האחד מבואר בגמרא וזולתו בבעלי התוספות ובר"ן. בעלי התוספות והר"ן כותבים, כי אם המתחייב פירש שהתחייבותו חלה "מעכשיו", ברגע חתימת השטר, ולא רק בעת שיבטל את העיסקה - התחייבותו חלה. כלומר, אם יבטל את העיסקה החוב הכספי לא ייוצר בעת הביטול אלא יתברר כי כבר מעת חתימת השטר הוא חייב כסף זה. הרמב"ם (הלכות מכירה פרק י"א הלכה ז') מסביר, כי באופן זה איננו אומדים בדעת המתחייב שלא גמר בדעתו, שהרי הדברים מוחשים לפניו כעת, הוא מתחייב כסף **כעת** וודאי גמר בדעתו, לעומת החותם שיתחייב בעתיד, שהדברים רחוקים ממחשבתו. עם זאת, יש ראשונים הסוברים כי אף התחייבות "מעכשיו" אינה מועילה להוציא מידי "אסמכתא" (עיין ר"ן).

התחייבות בפני בית דין: אפשרות נוספת מבוארת בגמרא עצמה: קניין "אסמכתא" שנעשה בפני בית דין - חל. טעם הדבר, כי במעמד חשוב זה אדם אינו מתחייב לריק ובוודאי גמר בדעתו להתחייב באופן מוחלט (ר"ן, ד"ה "ונמצא").

מאחר שלא הכל סוברים שהתחייבות "מעכשיו" מועילה להוציא מידי "אסמכתא", ומאידך גיסא, חתימת חוזים ושטרות דווקא בפני בית דין מקשה ומכבידה על חיי המסחר, במהלך הדורות הועלו אפשרויות שונות נוספות לקבע את ההתחייבות הנעשית בדרך "אסמכתא", כדי שאחר כך לא יטען המתחייב כי לא גמר בדעתו.

התחייבות ממון שאינה קשורה לחוזה: אפשרות מעניינת מציע הרמב"ם (שם הלכה י"ח): "כשהיו חכמי ספרד רוצים להקנות באסמכתא, כך היו עושין: קונין מזה שהוא חייב לחבירו מאה דינרין, ואחר שחייב עצמו קונין מבעל חובו שכל זמן שיהיה כך או שיעשה כך הרי החוב מחול לו מעכשיו, ואם לא יהיה או לא יעשה, הריני תובעו בממון שחייב בו עצמו". פשוט ביותר. אדם יכול לומר: "אני חייב לפלוני כך וכך ממון" ובכך הוא מתחייב לו כסף. בעת סיכום השטר, מי שעמד להתחייב "אסמכתא", עשה זאת באופן הבא: הוא הודיע: "אני חייב לפלוני כך וכך ממון". מרגע זה ואילך הוא חייב לו כסף זה בלא כל קשר לעיסקה הנרקמת ביניהם. לאחר מכן היה הצד השני מודיע: "אני מוחל לו על החוב בתנאי שלא יבטל את העיסקה..." אין כאן כל "אסמכתא" מפני שהלה התחייב את הכסף בגמירות דעת לחבירו והבין היטב כי כבר מרגע זה חובו חל.

'הודאה' שהתחייבות נעשתה בפני בית דין: אפשרות נוספת מציע הרמ"א ("שולחן ערוך" חו"מ סימן ר"ז סעיף ט"ו) על בסיס דברי הרמב"ם, אך בפישוט התהליכים: "אם צווה לכתוב בשטר שקנו ממנו בבית דין חשוב, אף על גב דלא קנו, מהני, דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי". כלומר, הן נוכחנו לדעת כי אדם המודה לזולתו שהוא חייב לו כסף, אף על פי שאינו חייב לו - מרגע זה הוא התחייב בעצם הודאתו. מעתה, מדוע שיתחייב כסף? יודה נא הלז: "אני מודה ששטר זה נעשה בפני בית דין". כל האומר זאת יודע כי לאור אמירתו זו מכאן ואילך כל בית דין יחייבו לממש את ה"אסמכתא" כאילו היא נעשתה בפני בית דין, שהרי הוא הודה כך... אין, איפוא, צורך להתחייב ממון, אלא די ש'יודה' כי הקניין נעשה בפני בית דין (סמ"ע ש"ס"ק מ"ב).

[יש לציין כי נידונים נוספים כרוכים ל"אסמכתא" שבחוזים, כגון: אסמכתא במקום מנהג המדינה; אסמכתא בהתחייבות הדדית של שני הצדדים ועוד].

נסא דברכתא

מעומקא דליבא נשגר בזאת ברכת מזל טוב חמה ולבבית לרכז השיעורים הארצי הפועל ללא לאות הר"ר **אברהם דניציגר** ומשפ' שיחיו לרגל הולדת בתם תחילת תזכו לגדלה לתורה לחופה ולמעש"ט מתוך בריאות נחת וכל טוב בברכת התורה ולומדיה **לומדי ומגידי השיעורים**

נסא דברכתא

מעומקא דליבא נשגר בזאת ברכת מזל טוב לרגל השמחה השרויה במעונם של הרבנים **מגידי השיעורים מבית מדרשו הר"ה ג' יעקב אלימלך שליט"א** ישיבת דימונה לרגל הכנס בנו בעול תורה ומצוות **הרה"ג חיים צבי מאיר שליט"א** ביהכ"ס הספרדי של הקהילה התורנית - ירוחם לרגל הולדת הבן **הרה"ג עוזי מאיר שליט"א** ביהכ"ס, השלישית הראשית - רמת גן לרגל נישואי הבת **הרה"ג שרגא פישוף שליט"א** בנק לאומי סניף אחד העם - תל אביב לרגל הולדת הבן **הרה"ג ראובן קלפהולץ שליט"א** ביהכ"ס החסידי המרכזי - תל ציון לרגל הולדת הבת **הרה"ג ישראל רווח שליט"א** ביהכ"ס זכור לאברהם - פאר יוסף ירושלים לרגל הולדת הבן בברכת התורה ולומדיה **מאורות הדף היומי**

לעילוי נשמת

הר"ר **שלמה זלמן פורוש** ז"ל בר"ר יהושע מרדכי ז"ל נלב"ע ה' בשבט ומרת **שרה פורוש** ע"ה בר"ר אברהם ישראל ז"ל נלב"ע ד' בניסן **תנצב"ה**

הנוצח ע"י ידידיו הר"ר **שאל יצחק פניגשטיין** ומשפ' שיחיו - בני ברק

מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' ווגמן 1 (פינת תחם סופר 5) ת.ד. 471 בני-ברק P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL טל: 03-5775333 פקס: 03-7601020 E-mail: meorot@meorot.co.il אימייל:

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307 מוקד ההזמנות 151-500-700

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם וסרצוג** ז"ל בר"ר יצחק ז"ל נלב"ע ה' בשבט תש"ב **תנצב"ה**

הנוצח ע"י חתנו הר"ר **יהודה וידבסקי** ומשפ' שיחיו ת"א

לעילוי נשמת

הר"ר **אפרים צבי רימל** ז"ל בר"ר יצחק מאיר ז"ל נלב"ע ט' בשבט תשל"ח **תנצב"ה**

הנוצח ע"י ידידיו הר"ר **יוסף מאיר רימל** ומשפ' שיחיו נווה צוף